

Dostupnost mediálního obsahu: blokování dezinformačních webů

Tina Mizerová* – Jakub Harašta**

Abstrakt: Zcela zásadní dopad rozhlasu, tak typický pro první polovinu 20. století, nebo televize, která dominovala druhé polovině 20. století, se zdá být do značné míry minulostí. Pro 21. století je příznačný vzestup digitálních technologií, která konfrontují „tradiční“ mediální prostředí s četnými výzvami. Jedním z důležitých jevů jsou dezinformace a dezinformační média. Jakkoli je možné je studovat a pozorovat desítky let a věnovala se jim řada výzkumníků, pro odbornou i laickou veřejnost se dostaly do popředí v souvislosti se dvěma výraznými společenskými výzvami nedávné doby: pandemií covid-19 a rusko-ukrajinskou válkou. Zatímco v souvislosti s první jmenovanou událostí byl dopad dezinformací předmětem diskuzí, k jejich blokování nedošlo. V případě druhé jmenované události pak bylo k potlačení dostupnosti dezinformačního obsahu překročeno. Konečným cílem tohoto článku je v obecných rysech zhodnotit ústavnost blokování dezinformačního obsahu a využít k tomu právě zkušenosti s dezinformačními kampaněmi kolem covidu-19 a rusko-ukrajinské války.

Klíčová slova: dezinformace, blokování, svoboda projevu, Ruská federace, případová studie, proporcionalita

Úvod

Tímto číslem časopisu *Právník* si připomínáme sto let od zahájení pravidelného rozhlasového vysílání a padesát let od zahájení barevného televizního vysílání v Československu. V našem textu si tato výročí připomeneme kritickou reflexí problematiky, která představuje aktuální výzvu v oblasti mediálního práva. S měnící se dobou se totiž mění i média.

Zcela zásadní dopad rozhlasu, tak typický pro první polovinu 20. století, nebo televize, která dominovala druhé polovině 20. století, se zdá být do značné míry minulostí. Pro 21. století je příznačný vzestup digitálních technologií, které konfrontují „tradiční“ mediální prostředí s četnými výzvami – ať už se jedná o distribuci příjmů z reklamy, nárůst uživatelsky generovaného obsahu, možnost konzumentů bezprostředně reagovat na mediální výstupy, nebo rostoucí vliv alternativních médií na společenský diskurz.

Jedním z důležitých jevů jsou dezinformace a dezinformační média. Jakkoli je možné je studovat a pozorovat desítky let a věnovala se jim řada výzkumníků, pro odbornou i laickou veřejnost se dostaly do popředí v souvislosti se dvěma výraznými společenskými výzvami nedávné doby: pandemií covid-19 a rusko-ukrajinskou válkou. Zatímco v souvislosti s první jmenovanou událostí byl dopad dezinformací předmětem diskuzí, k jejich blokování nedošlo. V případě druhé jmenované události pak bylo k potlačení dostupnosti dezinformačního obsahu překročeno.

* Mgr. Tina Mizerová, diplomantka, Ústav práva a technologií, Právnická fakulta Masarykovy univerzity. E-mail: tina.mizerova@mail.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6003-9562>. Text byl autorsky uzavřen 19. března 2023.

** JUDr. Mgr. Jakub Harašta, Ph.D., odborný asistent, Ústav práva a technologií, Právnická fakulta Masarykovy univerzity. E-mail: jakub.harasta@law.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5722-0325>. Tento text je založen na výsledcích výzkumu financovaného v rámci Centra excelence pro kyberkriminalitu, kyberbezpečnost a ochranu kritických informačních infrastruktur, projekt č. CZ02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000822.

Původce a šířitele dezinformací blokové po 24. únoru 2022 lze rozdělit do dvou skupin podle nástrojů, které byly využity k jejich blokování. První skupinu představují *Russia Today* a *Sputnik*, které jsou v EU blokovány na základě Nařízení Rady (EU) 2022/350 ze dne 1. března 2022, kterým se mění nařízení (EU) č. 833/2014 o omezujících opatřeních vzhledem k činnostem Ruska destabilizujícím situaci na Ukrajině. Druhou skupinu představují dezinformační weby, které byly v České republice blokovány správcem české domény CZ.NIC, mobilními operátory a členy zájmového sdružení právnických osob NIX.CZ. Každá z těchto skupin byla blokována na základě odlišných mechanismů a s odlišným dopadem.

Konečným cílem tohoto článku je v obecných rysech zhodnotit ústavnost blokování dezinformačního obsahu a využít k tomu právě zkušenosti s dezinformačními kampaňmi kolem covidu-19 a rusko-ukrajinské války. Text je formován kolem následujících výzkumných otázek.

Jaké mechanismy byly zvoleny pro blokování dezinformačních webů a proč? Blokování totiž proběhlo na odlišném (a ne zcela jasném) právním základě. Je tak namístě popsat způsob, pomocí kterého byl obsah blokován, a zároveň se zabývat zhodnocením odůvodnění tohoto zásahu.

Z jakých důvodů došlo k blokování dezinformačních webů v souvislosti s rusko-ukrajinskou válkou, a nikoli v souvislosti s pandemií covidu-19? Srovnání obou situací se totiž nepochybně nabízí. V obou případech šlo o bezprecedentní společenskou krizi s dopadem na schopnost státu plnit své funkce a formulovat svoji domácí i zahraniční politiku. Přesto v jednom případě k blokování dezinformačních webů došlo a ve druhém nikoli. Jakkoli je vyvozování obecných závěrů ze dvou případů problematické, je vhodné oba případy srovnat a pokusit se najít možné vysvětlení.

Je blokování dezinformačních webů legitimním nástrojem? V případě, že legitimním nástrojem je, za jakých situací je jeho využití možné považovat za proporcionální? Blokování dezinformačních webů je zcela nepochybně zásahem do práv garantovaných Listinou základních práv a svobod. K využití této možnosti je tak nutné přistupovat citlivě a hodnotit proporcionalitu takového zásahu. Jakkoli je abstraktní hodnocení proporcionality z důvodů daných povahou testu proporcionality problematické, má smysl jej v obecných rysech diskutovat. To platí zejména v souvislosti s možným přijetím legislativních nástrojů proti šíření dezinformací.

Struktura textu je následující. Po úvodu, obsahujícím základní vymezení problematiky a výzkumné otázky, následuje kapitola 1. V té vymezujeme pojem dezinformace, předkládáme stručný exkurs do historie dezinformací a v obecných rysech popisujeme reakci orgánů České republiky na jejich šíření v posledních několika letech. Kapitola 2 následně vymezuje metody, které užíváme k zodpovězení výzkumných otázek, a limity s nimi spojené. Kapitola 3 je věnována popisu mechanismů využitých k blokování dezinformačního obsahu v souvislosti s rusko-ukrajinskou válkou a slouží k identifikaci důvodů, pro které k blokování došlo. Následně diskutuje identifikované důvody v kontextu pandemie covidu-19 a usiluje o vysvětlení, proč k blokování dezinformačních webů v rámci pandemie nedošlo. Kapitola 4 se věnuje ústavnosti a proporcionalitě a posuzuje v jejich světle zatím přijatá opatření k blokování dezinformačních webů i snahy o legislativní zakotvení těchto nástrojů do budoucna. Poslední kapitola představuje závěr. Poskytuje tak odpovědi na výzkumné otázky a věnuje pozornost širším implikacím tohoto textu.

1. Pojmy a odezva

Jednotná a všeobímající definice dezinformací neexistuje. Je možné setkat se s větším množstvím akademických, institucionálních, slovníkových i dalších definic. Všeobecně známá a respektovaná je definice, kterou na základě konceptuální analýzy vytvořil D. Fallis.¹ Ten dezinformace definuje pomocí kumulativního naplnění tří základních znaků:

1. Jedná se o informaci, tedy o faktické sdělení o určité části světa prezentované konkrétním způsobem;
2. Cílem této informace je vzbudit v jejím příjemci klamavé přesvědčení;
3. Zavádějící povaha dezinformace je úmyslem jejího autora.²

S pomocí této definice lze dezinformace odlišit od dalších termínů, které jsou v některých kruzích považovány za synonyma dezinformace (jsou s nimi tedy často zaměňovány). Jedná se o *fake news* (česky *falešné zprávy*) a misinformace. Misinformace jsou neúmyslně šířené nepravdivé informace,³ a od dezinformací je tedy odlišuje absence úmyslu jejich autora klamat jejich příjemce. V případě *falešných zpráv* pak, stejně jako v případě dezinformací, neexistuje jednotná a obecně přijímaná definice. Obecně se však za *falešné zprávy* označuje úmyslně vytvořený klamavý obsah napodobující tradiční zpravodajské relace.⁴ *Falešné zprávy* tedy mohou zahrnovat také některé dezinformace, jedná se totiž o užší pojem, kde kromě naplnění Fallisovy definice dochází právě ke snaze zvýšit důvěryhodnost šířených informací nápodobou zpravodajství. Vzhledem k logickému vztahu mezi těmito dvěma koncepty, pokud dále v textu hovoříme o dezinformacích, zahrnujeme tím také *falešné zprávy*.

Ačkoliv se dezinformace staly předmětem širšího společenského zájmu až s nástupem internetu jako dominantního média a zejména s možností tvorby uživatelsky generovaného obsahu, jejich historie sahá hlouběji do minulosti. Nástup internetu tak *de facto* pouze rozšířil možnosti jejich vytváření a šíření, než že by vedl k jejich vzniku. Dezinformace byly v minulosti běžnou součástí propagandy,⁵ v níž našly své pevné místo již v průběhu druhé světové války. Příkladem může být *Operace Bodyguard*, jejímž prostřednictvím Spojenci usilovali o skrytí skutečného místa uskutečnění pozdějšího vylodění v Normandii.⁶ V průběhu studené války pak bylo šíření dezinformací relativně běžným nástrojem soupeření v rámci bipolárního světa. Jako příklad velmi persistentní dezinformace, která je opakována dodnes, může posloužit *Operace Denver* (známá také jako *Infektion*) z osmdesátých let minulého století. Jejím cílem bylo posilovat protiamerické

1 Konceptuální analýza je filozofickou metodou sloužící k identifikaci nezbytných podmínek sloužících k určení, zda je konkrétní jev možné zařadit pod rozsah konceptu.

2 Viz FALLIS, Don. What Is Disinformation? *Library Trends*. 2015, Vol. 63, No. 3, s. 404–406.

3 Viz WARDLE, Claire. Fake News, It's Complicated. In: *Medium* [online]. 16. 2. 2017 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://medium.com/1st-draft/fake-news-its-complicated-d0f773766c79>>.

4 Viz např. GELFERT, Axel. Fake News: A Definition. *Information Logic*. 2018, Vol. 38, No. 1, s. 94. Také viz ZHOU, Xinyi – ZAFARANI, Reza. A Survey of Fake News: Fundamental Theories, Detection Methods, and Opportunities. *ACM Computing Surveys*. 2018, Vol. 53, No. 5, s. 109:3.

5 Definice propagandy opět není jednotná, pro potřeby tohoto článku poslouží minimalistická definice Philipa M. Taylora, který propagandu definuje jako: „úmyslnou snahu přesvědčit osoby, aby se chovaly a myslely požadovaným způsobem“. Viz TAYLOR, Philip. *Munitions of the mind: A history of propaganda*. Manchester: Manchester University Press, 2003, s. 6.

6 Viz FALLIS, Don. *What Is Disinformation*, s. 402.

nálady šířením dezinformací o tom, že Spojené státy vyvinuly a rozšířily virus HIV jako biologickou zbraň.⁷

Zvýšené pozornosti se dezinformacím pak dostalo v kontextu jejich intenzivního šíření v roce 2014 v souvislosti s protiprávním obsazením Krymu Ruskou federací.⁸ Rozdílem oproti předcházejícím dezinformačním kampaním bylo právě využití internetu a, zejména, sociálních sítí k jejich rychlému šíření. V roce 2016 pak Donald Trump zpopularizoval anglický termín *fake news* natolik, že jej *Collins Dictionary* vyhlásil slovem roku 2017.⁹

V roce 2016 se objevilo první varování před hrozbou šíření dezinformací a propagandy v rámci *Auditu národní bezpečnosti*. Ten upozorňoval, že se dezinformační kampaně nesnaží propagovat konkrétní světový názor, ale usilují o relativizaci hodnot a rozmělnění společenské důvěry.¹⁰ Do této doby se také datuje první varování Bezpečnostní informační služby (BIS) před šířením dezinformací, které se od té doby stalo tradiční součástí výročních zpráv této kontrarozvědné služby. Ve své výroční zprávě z roku 2017 označila BIS šíření dezinformací za součást ruské hybridní strategie, jejímž cílem je skrýt zásadnější aktivity s vazbou na Ruskou federaci. Dezinformační weby byly hlavními platformami, jejichž prostřednictvím se dezinformace šířily. Weby zpravidla neměly přímé napojení na Rusko, ale byly dílem českých aktivistů přesvědčených o škodlivosti prozápadní orientace české politiky.¹¹ O rok později již BIS hovoří o proruských aktivitách šířících dezinformace jako o nejzávažnější hrozbě pro ústavnost ČR. Dezinformace šířili zejména proruští aktivisté v rámci vlastních alternativních (zpravidla internetových) médií a sociálních sítí. Pomocí dezinformací vyvolávají strach ve společnosti, což přispívá k její polarizaci a radikalizaci a vede k podřívání důvěry ve stát.¹²

Značné dopady na šíření dezinformací měla pandemie covidu-19. Jednalo se o bezprecedentní globální krizi a v dobách krize roste tendence obyvatel dezinformacím věřit i ochota je dále šířit.¹³ Šíření nepravdivých nebo zavádějících informací souvisejících s pandemií se označuje jako infodemie, které je nebezpečná proto, že může mít dopady na život a zdraví jednotlivců, ale také na efektivnost opatření přijímaných státy k omezení šíření viru.¹⁴ V letech 2020 a 2021 se českým dezinformátorům podařilo zvýšit svůj dosah a stalo se obtížným odlišit spontánně vzniklé dezinformace a konspirace od průmyslných součástí hybridního působení.¹⁵ Dezinformační scéna přispěla ke vzniku anti-covid

⁷ Viz KRAMER, Mark, Lessons From Operation “Denver”, the KGB’s Massive AIDS Disinformation Campaign. In: *The MIT Press Reader* [online]. 26. 5. 2020 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://thereader.mitpress.mit.edu/operation-denver-kgb-aids-disinformation-campaign/>>. Viz také GREGOR, Miloš – MLEJNKOVÁ, Petra. Explaining the Challenge: From Persuasion to Relativisation. In: GREGOR, Miloš – MLEJNKOVÁ, Petra (eds). *Challenging online propaganda and disinformation in the 21st century*. Cham: Palgrave Macmillan, 2021, s. 12.

⁸ *Ibidem*, s. 4.

⁹ Viz Colling 2017 Word of the Year Shortlist. In: *Collins Language Lovers Blog* [online]. 2. 11. 2017 [cit. 2025-02-25]. Dostupné z: <<https://blog.collinsdictionary.com/language-lovers/collins-2017-word-of-the-year-shortlist/>>.

¹⁰ Viz MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Audit národní bezpečnosti* [online]. Praha, 2016 [cit. 2023-02-25], s. 50. Dostupné z: <<https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Audit-narodni-bezpecnosti-20161201.pdf>>.

¹¹ Viz BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA. *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2017* [online]. 2018 [cit. 2023-02-25], s. 7–8. Dostupné z: <<https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocní-zpravy/2017-vz-cz.pdf>>.

¹² Viz BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA. *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2018* [online]. 2019 [cit. 2023-02-25], s. 9. Dostupné z: <<https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocní-zpravy/2018-vz-cz.pdf.pdf>>.

¹³ Viz VOJENSKÉ ZPRAVODAJSTVÍ. *Výroční zpráva Vojenského zpravodajství za rok 2020* [online]. Praha, 2021 [cit. 2025-02-25], s. 11. Dostupné z: <<https://www.vzcr.cz/uploads/41-Vyrocní-zprava-2020.pdf>>.

¹⁴ Viz BRADD, Sam. Infodemic. In: *World Health Organization* [online] [cit. 2025-02-25]. Dostupné z: <https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1>.

¹⁵ Viz BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA. *Výroční zpráva 2020* [online]. 2021 [cit. 2023-02-25], s. 11. Dostupné z: <<https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocní-zpravy/2020-vz-cz-2.pdf>>.

hnutí vymezujících se proti vládním opatřením a zpochybňujícím závažnost pandemie.¹⁶ V roce 2021 se čeští dezinformátoři pokusili proniknout do politiky, ve volbách však neuspěli. Důsledkem byla konsolidace dezinformační scény a série demonstrací.¹⁷ Takto fungující dezinformační scéna pak představovala ideální podhoubí pro šíření proruských narativů ohledně ruské invaze na Ukrajinu. Dle Českých elfů¹⁸ se šířitelé dezinformací z anti-covid scény po napadení Ukrajiny zaměřili na šíření ruské válečné propagandy a využili k tomu publikum, které si vytvořili během pandemie.¹⁹ Hlavním cílem ruské dezinformační kampaně je oslabit českou pomoc Ukrajině, prohloubit nedůvěru v politickou reprezentaci a zpochybnit ukotvení České republiky v západních strukturách, zejména v NATO a v EU.²⁰

2. Metody a limity

Ve chvíli, kdy hovoříme o výzkumu a jeho metodologii, usilujeme o poskytnutí jasné odpovědi na tři základní otázky: co, proč a jak.²¹ První z těchto otázek byla zodpovězena v úvodu tohoto textu prostřednictvím vymezení jeho tématu a také specifikace výzkumných otázek. Ve vztahu ke druhé otázce, tedy proč, je možné konstatovat, že adresovanému tématu nelze upřít teoretickou ani sociální relevanci. Šíření dezinformací představuje výzvu, se kterou je v současné době konfrontována společnost i právo. Vývoj událostí spojených s pandemií covidu-19 a protiprávní invazí na Ukrajinu ukázal nejenom, že šíření dezinformací představuje hmatatelné nebezpečí pro schopnost společnosti zvládat krizové situace. Demonstruje také výzvu pro právní stát, který se s dezinformacemi a jejich šířením musí vyrovnat a současně v maximální míře zachovat práva a svobody, která garantuje svým občanům. Aktuálnost tématu a cíl spočívající ve zhodnocení legality a legitimacy nástrojů využitých v blokování dezinformací má jasnou relevanci. Zhodnocení proporcionality omezení práv skrze blokování dezinformačních webů umožní nejenom prozkoumat parametry odpovědi na dezinformační kampaně v konkrétním případě (rusko-ukrajinská válka), ale také zobecnit tyto poznatky pro budoucnost.

K zodpovězení výzkumných otázek bude použita kombinace přístupů i metod. Stěžejní část práce bude vycházet ze socio-legálního, respektive empirického přístupu. Konkrétně využíváme případovou studii, která je kvalitativní metodou využívanou zejména tehdy, kdy je zkoumána aktuální událost, nad jejímž dalším vývojem má výzkumník pouze malou kontrolu.²² Naše studie bude jednopřípadová a jejím subjektem je blokování dezinformačních médií (zejména webů) v souvislosti s protiprávní invazí Ruské federace

¹⁶ Ibidem, s. 10.

¹⁷ Viz BEZPEČNOSTNÍ INFORMAČNÍ SLUŽBA. *Výroční zpráva 2021* [online]. 2022 [cit. 2023-02-25], s. 16 a 19. Dostupné z: <<https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocnizpravy/2021-vz-cz-2.pdf>>.

¹⁸ Čeští elfové jsou internetová skupina působící s cílem mapovat a potlačovat cizí dezinformační kampaně a ruskou propagandu v českém kyberprostoru.

¹⁹ Viz ČEŠTÍ ELFOVÉ. *Systematické využívání skupin protestujících proti epidemiologickým opatřením jako nástroje ruské propagandy* [online]. 2022 [cit. 2023-02-25], s. 3–8. Dostupné z: <<https://cesti-elfove.cz/wp-content/uploads/covid-skupiny-jako-nastroj-ruske-propagandy-finak.pdf>>.

²⁰ Viz ČEŠTÍ ELFOVÉ. *Rusko-Ukrajinský konflikt: ruské propagandistické a dezinformační narativy* [online]. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://cesti-elfove.cz/wp-content/uploads/StratComm.pdf>>.

²¹ Viz BOBEK, Michal. Výzkum v právu: reklama na Nike, nebo kvantová fyzika? *Jurisprudence*. 2016, roč. 6, s. 7.

²² Viz WEBLEY, Lisa. Stumbling Blocks in Empirical Legal Research: Case Study Research. *Law and Method*. 2016, October, s. 3.

na Ukrajinu – tedy konkrétní událost, v návaznosti na niž bylo k blokování přikročeno. Z hlediska logiky výběru pro jednopřípadovou studii²³ se jedná o deviantní případ, protože jde o jediný případ, při kterém k blokování dezinformačních webů došlo. Provedení této případové studie poslouží zejména k zodpovězení první ze shora uvedených výzkumných otázek. V rámci případové studie totiž budou představeny a analyzovány oba způsoby, kterými k blokování došlo.

Provedení případové studie je dále nezbytné pro zodpovězení obou zbývajících výzkumných otázek. Cílem případové studie je totiž také identifikace důvodů, které k blokování dezinformačních webů vedly. Ty jsou východiskem pro srovnání se situací v době pandemie covidu-19, kdy rovněž docházelo k šíření dezinformací, k blokování dezinformačních webů ale nedošlo. Druhá výzkumná otázka tak bude zodpovězena využitím komparativní metody, kdy zde představené případy (rusko-ukrajinská válka a covid-19) představují nejvíce podobné případy, které se liší v klíčové proměnné, kterou je právě (ne)přikročení k blokování dezinformačních webů.

Pro zodpovězení třetí výzkumné otázky pak budou použita východiska doktrinálního výzkumu, neboť jejím hlavním cílem je zhodnotit legitimitu nástrojů použitých k blokování dezinformačních webů. Oba způsoby využití k blokování webů budou zhodnoceny prostřednictvím limitační klauzule zákonnosti omezení svobody projevu a testu proporcionality.

Se shora uvedenými metodami a s celým našim výzkumem se pojí řada limitů. Zařazené případy představují situace, od kterých zatím nemáme velký časový odstup. Pohybujeme se tak v prostředí značné nejistoty – při hodnocení blokování dezinformačních webů, ke kterému došlo v roce 2022, se opíráme o nekompletní údaje a k jejich reflexi využíváme i usnesení nižších soudů, u kterých byla tato opatření napadena. Naše závěry se tak mohou rozhodnutími nadřízených soudních instancí stát rychle zastaralými. Tato rizika jsou inherentní námi zkoumané materii i námi využitým metodám pro její zkoumání. Jedná se však o závažné téma současného mediálního práva, které si kritickou reflexi, byť spojenou s nezanedbatelnými limity, žádá.

3. Blokování

Dne 24. února 2022 vtrhla vojska Ruské federace na Ukrajinu v bezprecedentním aktu protiprávní agrese. Reflexi nové bezpečnostní reality se od prvních invazních hodin věnovala i česká vláda. Ta mimo jiné vyzvala skrze Usnesení vlády České republiky ze dne 25. února 2022 č. 127 o prohlášení vlády k hybridnímu působení proti zájmům České republiky v souvislosti s agresí Ruské federace proti Ukrajině k přijetí „*potřebných opatření vedoucích k zamezení šíření nepravdivých a zavádějících informací v kybernetickém prostoru, které slouží k manipulování obyvatelstva České republiky směrem k ospravedlnění a schvalování aktuální ruské vojenské agrese vůči Ukrajině.*“ Vláda se tímto usnesením obracela na „*všechny relevantní subjekty*“.²⁴

²³ Viz KOSAŘ, David – PETROV, Jan. Jak vybrat „případy“ do případové studie a pracovat s nimi v právu: poznatky z výzkumu na pomezí práva a politologie. *Jurisprudence*. 2016, č. 6, s. 26–27.

²⁴ Viz Usnesení vlády České republiky ze dne 25. února 2022 č. 127 o prohlášení vlády k hybridnímu působení proti zájmům České republiky v souvislosti s agresí Ruské federace proti Ukrajině. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/usneseni-vlady-c--127_1.pdf>.

S odkazem na toto prohlášení pak Národní centrum kybernetických operací (NCKO) vyzvalo dopisem ze dne 25. února 2022 NIX.CZ k technickému znemožnění přístupu k celkem dvaadvaceti²⁵ dezinformačním webům.²⁶ Existence dopisu nebyla v té době veřejně známa a zpřístupnili jej až v dubnu 2022 novináři Českého rozhlasu. Dopis hovoří o tom, že „Česká republika [je] vystavena šíření informací potenciálně naplňujících podstatu podpory nezákonného jednání postižitelného i v trestně právní rovině.“ Subjekty uvedené v seznamu označuje za známé a potvrzené entity podílející se na hybridním působení ve prospěch agresivních kroků Ruské federace. Cílem opatření pak má být snaha omezení šíření nepravdivých a zavádějících informací, které mohou sloužit k obelhávání obyvatel a ospravedlňování agrese.²⁷ NIX.CZ žádosti v dopise vyhověl.

Výzva NCKO byla vyslyšena také sdružením poskytovatelů internetových domén CZ.NIC,²⁸ kterými bylo zablokováno osm dezinformačních webů²⁹.³⁰ Došlo k tomu zablokováním na úrovni protokolu DNS, tedy způsobem, který je využíván k blokaci webů s hazardními hrami³¹ nebo nelegálními léčivými.³² V období, kdy k blokaci došlo, CZ.NIC svůj krok odůvodňoval poukazem na pravidla registrace domén.³³ Ta totiž obsahují ustanovení uvádějící, že v případech, kdy dochází k „ohrožení národní či mezinárodní počítačové bezpečnosti“ je možné weby vyřadit z provozu.³⁴

Ke sdružení CZ.NIC se následně dne 1. března 2022 připojila Asociace provozovatelů mobilních sítí (APMS) sdružující poskytovatele internetových služeb. Její členové také přistoupili k blokování dezinformačních webů na základě výzvy vlády České republiky a dopisu NCKO. Seznam blokových dezinformačních webů se tak rozšířil také o weby provozované mimo doménu .cz³⁵.³⁶

Téhož dne, tedy 1. března 2022, bylo přijato Nařízení Rady (EU) 2022/350 ze dne 1. března 2022, kterým se mění nařízení (EU) č. 833/2014 o omezujících opatřeních vzhledem

²⁵ Seznam zahrnoval: Ac24.cz, Aeronet.cz, Ceskobezcenzury.cz, Cz.sputniknews.com, Cz24.news, Czechfreepress.cz, Eurabia.cz, Exanpro.cz, Infokuriry.cz, Narodninoviny.cz, Novarepublika.cz, Nwoo.org, Pravyprostor.cz, Protiproud.cz, Prvnizpravky.cz, Rukojmi.cz, Skrytapravda.cz, Slovanskenebe.com, Svobodnenoviny.eu, Svobodny-vysilac.cz, Voxpopuliblog.cz, Zvedavec.org.

²⁶ Viz CIBULKA, Jan. „Hybridně působí ve prospěch Ruska: Vojenští rozvědčici zveřejnili dopis, proč žádali blokaci webů. In: *iRozhlas* [online]. 5. 4. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vz-rozvedka-armada-blokace-webu-cenzura-svoboda-projevu_2204050644_cib>.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Viz Sdružení CZ.NIC zablokovalo weby šířící dezinformace spojené s Rusko-Ukrajinským konfliktem. In: *CZ.NIC* [online]. 25. 2. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.nic.cz/page/4301/sdruzeni-cznic-zablokovalo-weby-sirici-dezinformace-spojene-s-rusko-ukrajinskym-konfliktem/>>.

²⁹ Seznam zahrnoval: Aeronet.cz, Ceskobezcenzury.cz, Czechfreepress.cz, Exanpro.cz, Protiproud.cz, Prvnizpravky.cz, Skrytapravda.cz, Voxpopuliblog.cz.

³⁰ Viz SOUKUP, Jaroslav. Aeronet dopsal. Vláda rozhodla o zablokování dezinformačních webů. In: *Novinky.cz* [online]. 25. 2. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.novinky.cz/clanek/domaci-aeronet-dopsal-vlada-rozhodla-o-zablokovani-dezinformacnich-webu-40388394>>.

³¹ Viz § 82 zákona č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách.

³² Viz § 101c zákona 378/2007 Sb., o léčivech.

³³ Viz článek 17, Pravidla registrace jmen domén v ccTLD.cz, dostupné z: <https://www.nic.cz/files/documents/20180525_Pravidla_registrace_CZ_final.pdf>.

³⁴ Viz Národní centrum kybernetických operací vyzývá poskytovatele k blokaci dalších webů. In: *root.cz* [online]. 26. 2. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.root.cz/zpravicky/narodni-centrum-kybernetickych-operaci-vyzyva-poskytovatele-k-blokaci-dalsich-webu/>>.

³⁵ Například CZ24.news, cz.sputniknews.com, Nwoo.org, Slovanksonenbe.com, Svobodnenoviny.eu, Zvedavec.org.

³⁶ Viz Mobilní operátoři blokují přístup na dezinformační weby. In: *APMS.cz* [online]. 1. 3. 2022 [2025-02-25]. Dostupné z: <<https://www.apms.cz/mobilni-operatori-blokuj-pristup-na-dezinformacni-weby/>>.

k činností Ruska destabilizující situaci na Ukrajině. Rusko-ukrajinská válka sice vstoupila do nové fáze v roce 2022, nicméně úvodní fáze konfliktu jsme, v jeho „hybridní“ fázi, mohli pozorovat v tzv. zelených mužičkách obsazujících Krym již v únoru 2014. EU tehdy na situaci reagovala právě vydáním Nařízení Rady (EU) č. 833/2014 ze dne 31. července 2014, o omezujících opatřeních vzhledem k činností Ruska destabilizující situaci na Ukrajině. V letech 2015, 2017 a 2019 postupně došlo k novelizacím nařízení a tím ke zpřísnění omezujících opatření. Po invazi v únoru 2022 došlo k postupnému přijetí desíti sankčních balíčků, které byly reflektovány i ve znění příslušného nařízení.

V rámci třetího sankčního balíčku došlo k přijetí Nařízení Rady (EU) 2022/350 ze dne 1. března 2022, kterým se mění nařízení (EU) č. 833/2014 o omezujících opatřeních vzhledem k činností Ruska destabilizující situaci na Ukrajině. Součástí tohoto nařízení pak byl i zcela zásadní zásah proti šíření dezinformací. V novém článku 2f bylo totiž stanoveno, že se provozovatelům zakazuje vysílat obsah prováděný právníky osobami, subjekty nebo orgány uvedenými v příloze nařízení. Po technické stránce se jedná o zákaz přenosu a šíření jakýmkoli prostředky, jako jsou kabelové, satelitní, IP-TV vysílání nebo vysílání prostřednictvím poskytovatelů internetových služeb, internetové platformy nebo aplikace pro sdílení videonahrávek. Stejně tak bylo zakázáno vysílání umožnit či k němu jinak přispívat. Následně se na základě nařízení pozastavily také licence, povolení, ujednání o přenosu a distribuci s právníky osobami, subjekty nebo orgány uvedenými v příloze. Příloha k nařízení pak obsahovala seznam subjektů, které jsou tímto nařízením zasaženy. Jedná se o RT – Russia Today v angličtině, RT – Russia Today Spojené království, RT – Russia Today Německo, RT – Russia Today Francie, RT – Russia Today Španělsko a Sputnik.

Týden po blokaci ze strany CZ.NIC došlo dle Českých elfů³⁷ k poklesu návštěvnosti dezinformačních webů o více než polovinu.³⁸ Některé weby se přesunuly na jiné domény,³⁹ další jako alternativní platformu k šíření svého obsahu využily například aplikace Telegram.⁴⁰ V květnu 2022 sdružení CZ.NIC oznámilo, že po uplynutí tří měsíců od počátku blokace dezinformačních webů bude pokračovat v jejich blokování pouze na základě příkazu soudu, orgánů činných v trestním řízení nebo jiných kompetentních orgánů.⁴¹ V návaznosti na toto oznámení pak CZ.NIC dne 25. května zprovoznil domény sedmi z osmi blokových dezinformačních webů^{42, 43}

³⁷ Viz ČEŠTÍ ELFOVÉ. *Early Alert: Dezinformační prostředí během ruské invaze na Ukrajinu* [online]. 4. 3. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://cesti-elfove.cz/wp-content/uploads/EarlyAlert2.pdf>>.

³⁸ Jednalo se o propad z původních 17 000 návštěv za den na 8 000 návštěv za den.

³⁹ Viz FIŠER, Miroslav. Zablockování zabralo. Návštěvnost dezinformačních webů klesla na polovinu. In: *Novinky.cz* [online]. 1. 3. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné zde: <<https://www.novinky.cz/clanek/internet-a-pc-zablokovani-zabralo-navstevnost-dezinformacnich-webu-klesla-na-polovinu-40388731>>.

⁴⁰ Viz ŠLERKA, Josef. Extremisté na Telegramu posilují. Včetně těch, co propagují invazi na Ukrajinu. In: *Investigace.cz* [online]. 14. 3. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné zde: <<https://www.investigace.cz/cesko-slovensko-telegram-ukrajina-rusko/>>.

⁴¹ Viz Sdružení CZ.NIC vyzvalo vládu ke koncepčnímu řešení problému dezinformačních domén. In: *CZ.NIC*. [online]. 12. 5. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.nic.cz/page/4317/sdruzeni-cznic-vyzvalo-vladu-ke-koncepcnimu-reseni-problemu-dezinformacnich-domen/>>.

⁴² Jako jediná nebyla zprovozněna doména aeronet.cz, neboť neměla uvedeny správné informace o svém držiteli, a proto nesplňovala pravidla registrace domén.

⁴³ Viz Sdružení CZ.NIC dnes vrátilo do zóny dříve vyřazená jména domén dezinformačních webů. In: *CZ.NIC*. [online]. 25. 5. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.nic.cz/page/4320/sdruzeni-cznic-dnes-vratilo-do-zony-drive-vyrazena-jmena-domen-dezinformacnich-webu/>>.

K 31. lednu 2023 stále nejsou dostupné dezinformační weby blokované APMS a weby zneprístupněné na základě nařízení EU. Od chvíle, kdy k prvnímu zablokování dezinformačních webů došlo, se objevují zprávy o přípravě zákona, na jehož základě by bylo možné dezinformační weby koncepčně blokovat. Zákon je připravován Ministerstvem vnitra jako gestorem a na veřejnost se dostalo pouze jeho pracovní znění, které bylo navíc vládou zamítnuto.⁴⁴

V úvodu tohoto textu jsme formulovali výzkumnou otázku, proč nedošlo k zablokování dezinformačních webů v souvislosti s pandemií covidu-19. Ta totiž, stejně jako ruská invaze na Ukrajinu, představovala krizi, v jejímž důsledku došlo k rozsáhlému šíření dezinformací a konspiračních teorií. Vysvětlením je zejména odlišnost povahy krize a dezinformací, které se v souvislosti s ní šířily.

Napětí mezi Ruskou federací a Ukrajinou panuje minimálně od roku 2014, kdy po sérii demonstrací přezdívaných Euromajdan propukl konflikt na východě Ukrajiny, který vyvrcholil protiprávní ruskou anexí Krymu. Od této doby lze sledovat vzestup šíření proruských dezinformací. Varování před ruskou snahou ovlivnit českou politiku se objevovaly v médiích i ve zprávách zpravodajských služeb. Ačkoliv je ruská invaze na Ukrajinu bezprecedentním okamžikem dějin po konci Studené války, je výsledkem dlouhodobé krize.

Naproti tomu pandemie nemoci covidu-19 působila jako blesk z čistého nebe. Dle čínských vědců se první člověk nakazil novým koronavirem SARS-2-CoV v polovině listopadu 2019. Na konci ledna 2020 pak Světová zdravotnická organizace (WHO) vyhlásila globální stav zdravotní nouze.⁴⁵ Od té doby svět sledoval obrázky uzavřených čínských měst a přeplněných nemocnic, které brzy přicházely i ze severní Itálie. V březnu roku 2020 už byl kvůli šíření koronaviru paralyzován celý svět.

Covid-19 byl způsoben novým druhem koronaviru a na počátku pandemie tak odborníci vlastnosti jak choroby, tak i jejího původce teprve poznávali. Veřejnosti tak bylo dostupné pouze omezené množství spolehlivých informací. Stoupající čísla nakažených a zemřelých, společně se záběry přeplněných nemocnic a katastrofického selhávání zdravotní péče v některých oblastech světa, vedly k obavám lidí o sebe i o své blízké.⁴⁶ Možná i díky tomu se jaro 2020 neslo ve znamení nevídané solidarity, podomácku šitých roušek a respektování bezprecedentních opatření omezujících svobodu pohybu. Češi během první vlny koronaviru krokům vlády důvěřovali, ačkoliv se na dezinformačních webech objevovaly konspirační teorie o nejasném původu viru nebo o globálním spiknutí elit. Stejnou (tedy spíše malou) reakci pak vyvolávaly texty chválící postup ČLR a Ruské federace a kritizující neschopnost EU.⁴⁷

Obrat k horšímu je možné pozorovat s příchodem druhé vlny na podzim 2020. Počty nakažených a zemřelých začaly strmě stoupat, objevovaly se nové varianty koronaviru.

⁴⁴ Viz CIBULKA, Jan – PIKA, Tomáš. Ministerstvo vnitra píše dezinfzákon, zatím chybí shoda i na základních principech. In: *Český rozhlas* [online]. 14. 10. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vnitro-dezinformace-blokace-webu_2210140655_pik?_ga=2.249937797.2058187816.1675593348-83366427.1675593348>.

⁴⁵ Viz Coronavirus declared global health emergency by WHO. In: *BBC.com* [online]. 31. 1. 2020 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.bbc.com/news/world-51318246>>.

⁴⁶ Viz OLIVA, Filip. Aktuální výzkum: Vývoj mínění o Covid-19! In: *SC&C Market Research* [online]. 16. 3. 2020 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://scac.cz/aktualni-vyzkumvyvoj-mineni-o-covid-19/>>.

⁴⁷ Viz SYROVÁTKA, Jonáš – PINKAS, Šimon – NOVÁK, Adam – URHOVÁ, Dominika. *Infodemie: Koronavirus a konspirace v České republice* [online]. Prague Security Studies Institute, 2020, s. 7. [cit. 2025-02-25]. Dostupné z: <https://www.pssi.cz/download/docs/8143_783-infodemie-koronavirus-a-konspirace-v-cr.pdf>.

Vládní opatření byla nepředvídatelná a jejich komunikace pro většinu obyvatel nesrozumitelná. Na přelomu let 2020 a 2021 došlo k vzestupu hnutí nesouhlasících s „covidovou totalitou“, tedy s vládními opatřeními, povinným testováním a očkováním.⁴⁸ Tato hnutí šířila svůj obsah hlavně na sociálních sítích. Etablované dezinformační a konspirační weby převzaly témata spojená s pandemií a anti-covid hnutí se s nimi postupně spojila a společně vytvořily tzv. mediální šedou zónu. Média šedé zóny prezentují konkrétní politické nebo stranické postoje, ačkoliv se označují za objektivní a nezávislé zdroje informací. Během pandemie se média šedé zóny vymezovala zejména vůči „covidové totalitě“, kterou považovala za podvod sloužící k omezení demokracie a lidských práv. Také docházelo ke zlehčování rizik, která covid-19 představoval.⁴⁹

Vliv dezinformací však zřejmě nebyl natolik významný, aby ohrozil veřejné zdraví. Dle výzkumu CVVM větší část respondentů vládní nařízení dodržovala a 60 % respondentů důvěřovalo očkování.⁵⁰ U respondentů, kteří očkování odmítali, byly hlavními důvody obavy z vedlejších účinků.⁵¹ To je samozřejmě možné částečně přičítat dezinformacím, kritika však zaznívala i na adresu zmatené komunikace vlády.⁵²

Pandemie covidu-19 měla mnoha dynamičtější průběh než ruská invaze na Ukrajinu a v jejím průběhu nikdy nepřišel zásadní okamžik, kdy by bylo nutné přistoupit k opatřením omezujícím šíření dezinformací. Dezinformační scéně nedominoval žádný zásadně nebezpečný narativ, který by měl potenciál ovlivnit společnost a výrazně poškodit snahu veřejnosti a státu šíření viru čelit. Vzestup anti-covid hnutí napojených na českou dezinformační scénu přišel ve druhé polovině roku 2020, nepodařilo se jim však mobilizovat širší veřejnost. Jejich činnost se tak nepřeměnila v zásadní omezení akceschopnosti společnosti tváří v tvář krizi.

Ruská invaze na Ukrajinu je vyvrcholením krize, v jejímž průběhu se Ruská federace dlouhodobě snažila ovlivňovat veřejné mínění v EU i prostřednictvím šíření dezinformací. Informace o krizi na východě Ukrajiny tak nejsou tak nedostatkovým zbožím, jako byly na počátku pandemie covidu-19 informace o novém koronaviru a onemocnění, které způsobuje. V tomto případě je možné říci, že je mediální trh přesycen informacemi často pochybné kvality i původu, které mohou konzumenty zmást a znechutit.

Povaha šířených informací byla také jiná. V souvislosti s pandemií se objevovaly texty zabývající se vlastnostmi viru, opatřeními v České republice i ve světě a konspirační teorie.⁵³ Ačkoliv se během pandemie na dezinformačních serverech objevovaly i zprávy kriti-

⁴⁸ Viz ŠEFČÍKOVÁ, Kristína. *From Anti-Vaccination to Kremlin's Proxy* [online]. Prague Security Studies Institute, 2022 [cit. 2025-02-25], s. 14. Dostupné z: <https://www.pssi.cz/download/docs/9710_politicalcapital-grey-zone-cz.pdf>.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 22.

⁵⁰ Viz ČADOVÁ, Naděžda. *Veřejnost o očkování, včetně očkování proti onemocnění COVID-19 – naše společnost – speciál – únor 2021*. In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online]. 16. 3. 2021 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://cvvm.soc.cas.cz/tiskove-zpravy/ostatni/zdravi-volny-cas/5366-verejnost-o-ockovani-vcetne-ockovani-proti-onemocneni-covid-19-nase-spolecnost-special-unor-2021>>.

⁵¹ Viz KUDRNÁČOVÁ, Michaela – PROKOP, Daniel. *Testování a očkování na koronavirus: motivace a bariéry* [online]. 18. 12. 2020 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://drive.google.com/file/d/1xHMDrhYBhx69Cvx0Np90u8PVX1ZyPMXU/view>>.

⁵² Viz LOUDOVÁ, Barbora – ŠALOUNOVÁ, Kateřina. *Komunikace týkající se vakcinace je katastrofální, hodnotí sociolog médií. Potíž je i s vyvracením hoaxů*. In: *Česká televize* [online]. 9. 1. 2021 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3251996-komunikace-tykajici-se-vakcinace-je-katastrofalni-hodnoti-sociolog-medii-potiz-je-i-s>>.

⁵³ Viz SYROVÁTKA, Jonáš – PINKAS, Šimon – NOVÁK, Adam – URHOVÁ, Dominika. *Infodemie: Koronavirus a konspirace v České republice*, s. 5–6.

zující EU a vyzdvihující přístup ČLR nebo Ruské federace, ve spojitosti s pandemií nedošlo k šíření dezinformací z jasné iniciativy jednoho státu za účelem ovlivnění veřejného mínění ve státě jiném.

V případě ruské agrese se na dezinformační scéně šíří proruská válečná propaganda. Bezprostředně po vypuknutí konfliktu se na dezinformačních webech a sociálních sítích začaly objevovat zprávy vinící NATO a Ukrajinu z rozpoutání války.⁵⁴ Na dezinformační scéně se zejména v období od června do října 2022 šířily zprávy snažící se vzbudit dojem, že Rusko kráčí k vítězství a EU a NATO podporou Ukrajiny eskalují konflikt, prohlubují válečné utrpení a zvyšují šanci rozpoutání otevřené války s Ruskou federací. Dezinformátoři také zveličovali projevy ekonomické krize, které prezentovali jako přímé důsledky ekonomických sankcí vůči Rusku a snažili se vzbudit dojem, že kvůli podpoře Ukrajiny dojde k výraznému celoevropskému snížení životní úrovně.⁵⁵ Cílem dezinformací je oslabit podporu Ukrajiny a narušit hodnotové i politické ukotvení České republiky v EU a NATO. Proruské dezinformace je zde tedy nutné vnímat jako přímé vměšování cizího státu do domácí politiky. To navíc za situace, kdy Ruská federace zcela zásadním a očividným způsobem porušila mezinárodní právo (např. článek 2 odst. 4 Charty OSN). Na rozdíl od dezinformací šířených v souvislosti s pandemií jsou dezinformace šířené v souvislosti s ruskou invazí na Ukrajinu způsobilé bezprostředně ohrozit národní bezpečnost, suverenitu a demokratické základy státu. Touto optikou je možné vnímat nařízení EU, kterým došlo ke znemožnění vysílání a zneprístupnění webových stránek *Russia Today* a *Sputnik*. Tedy subjektů, které *de facto* šíří válečnou propagandu státu, který svým jednáním porušuje mezinárodní právo, jejíž součástí jsou i dezinformace.

Je tedy možné pozorovat podstatné rozdíly, pro které došlo k blokování dezinformačních webů v souvislosti s invazí Ruské federace, ale nedošlo k blokování dezinformačních webů v souvislosti s pandemií.

4. Ústavnost a proporcionalita

Blokování dezinformačních webů představuje zásah do práva na svobodu projevu. Právo na svobodu projevu je garantováno v článku 17 Listiny základních práv a svobod (LZPS) a také v článku 10 Evropské úmluvy o lidských právech (EÚLP). Jak LZPS, tak EÚLP obsahují i tzv. limitační klauzuli s výčtem podmínek, které je nutné pro omezení tohoto práva splnit. Právo na svobodu projevu může být omezeno pouze na základě zákona, omezení musí sledovat legitimní cíl a být nezbytné v demokratické společnosti. Stranou této limitační klauzule stojí projevy, které ochrany práva na svobodu vůbec nepožívají, protože popírají základní hodnoty, na nichž je vystavěna Česká republika jako demokratický právní stát. V praxi se jedná o extrémní případy nenávistných projevů, výzvy k násilí nebo nenávisti vůči menšinám, popírání holokaustu či podpora národního socialismu.⁵⁶ Takové projevy je možné omezit i bez naplnění podmínek daných limitační klauzulí.

⁵⁴ Viz ŠEFČÍKOVÁ, Kristýna. *From Anti-Vaccination to Kremlin's Proxy*, s. 34–35.

⁵⁵ Viz VINŠ, Petr Jan. *Dezinformační narativy o válce na Ukrajině v ČR a ve střední a východní Evropě: Analýza za období červen–říjen 2022* [online]. Prague Security Studies Institute, 2022 [cit. 2025-02-25], s. 4 a 8. Dostupné z: <https://www.pssi.cz/download/docs/10104_dezinformace-valka-na-ukrajine-2022-v2.pdf>.

⁵⁶ Viz KOSAŘ, David. *Svoboda projevu* (čl. 10 EÚLP). In: BOBEK, M. – KOSAŘ, D. – KMEC, J. – KRATOCHVÍL, J. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1005.

První z podmínek limitační klauzule je splněna tehdy, kdy je právo na svobodu projevu omezeno na základě zákona (přesněji řešeno opatření, pomocí kterého je právo na svobodu projevu omezeno, vychází ze zákona). Zákon je zde vnímám v materiálním pojetí, tedy jako jakýkoliv zdroj právní normy (psaný i nepsaný). Pravidla omezení obsažená v právní normě pak musí být srozumitelná a předvídatelná.⁵⁷ Druhou podmínkou limitační klauzule je sledování legitimního cíle. LZPS i EÚLP obsahují výčet skutečností, které mohou být legitimním cílem. Jde například o ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví či mravnosti.⁵⁸ Tento výčet není taxativním. Legitimním cílem se v něm mohou stát i jiné ústavní hodnoty, pokud se dostanou do střetu s právem na svobodu projevu. Poslední podmínkou pak je nezbytnost opatření v demokratické společnosti. Splnění této podmínky je pro posouzení ústavnosti omezení práva na svobodu projevu klíčové, neboť omezení splňující předcházející dvě podmínky nemusí vždy být omezením nezbytným. Dle ESLP jsou nezbytná pouze taková opatření, která sledují naléhavý společenský zájem⁵⁹ a omezující opatření nesmí do práva zasahovat více než je nutné. Pro posouzení ústavnosti blokování dezinformačních webů nejprve zjistíme, zda jsou splněny první dvě podmínky. K posouzení, zda je splněna podmínka třetí, využijeme testu proporcionality.

Princip proporcionality je základním kamenem moderního přístupu k lidským právům v moderních demokraciích a je možné jej považovat za základ globálního konstitucionalismu.⁶⁰ Proporcionalita zásahu do lidských práv je ověřována pomocí standardního testu proporcionality, který se skládá ze tří základních kroků.

Prvním krokem je test vhodnosti. V rámci něj se zjišťuje, zda je přezkoumávané omezení schopné naplnit sledovaný cíl. Druhým krokem je test nezbytnosti, jenž ověřuje, zda neexistují podobně efektivní alternativy přijatého omezení, které by však zároveň představovaly menší zásah do základních práv. Třetím a posledním krokem je vyvažování (také označováno jako proporcionalita v užším slova smyslu). Zde je zkoumáno, zda je omezení, jehož vhodnost a nezbytnost byla prokázána, schopné přinést dostatečné „dobro“ tak, aby byl vyvážen jeho omezující dopad na lidská práva a svobody. Samotná vhodnost a nezbytnost tedy k omezení práv nepostačuje. Je nutné, aby omezení dosáhlo dostatečně pozitivního efektu. První dva kroky testu proporcionality mají empirickou povahu a pro jejich posouzení je nutné zodpovědět řadu otázek. Například: Vede přijaté omezení (v našem případě blokování dezinformačních webů) k deklarovanému cíli (v našem případě k omezení šíření dezinformací a jejich nežádoucímu dopadu na společnost)? Jaké existují alternativní postupy či nástroje? Jsou tyto alternativní postupy a nástroje více či méně efektivní než nástroj, který byl využit? Třetí krok testu proporcionality je pak hodnotový a je založen na zvažování a vyvažování v kolizi stojících hodnot.

⁵⁷ Viz HANYCH, Monika – PIVODA, Marek. Disinformation and Fake News in Current Jurisprudence of the Strasbourg Court. In: KLOZA, D. – KUZELEWSKA, E. – TERZIS, G. – TROTIER, D. (eds). *Disinformation and Digital Media as a Challenge for Democracy*. Cambridge: Intersentia, 2020, s. 257.

⁵⁸ EÚLP navíc obsahuje ještě územní celistvost, předcházení nepokojům a zločinnosti, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.

⁵⁹ Viz HANYCH, Monika – PIVODA, Marek. *Disinformation and Fake News in Current Jurisprudence of the Strasbourg Court*, s. 258.

⁶⁰ Viz MATHEWS, Jud – STONE SWEET, Alec. Proportionality Balancing and Global Constitutionalism. *Columbia Journal of Transnational Law*. 2008, Vol. 47, s. 113.

Na tomto místě je nutné vzpomenout zásadní limit, který se s testem proporcionality pojí: je nutné ho provádět až v konkrétním případě. Ústavní soud k tomu v minulosti uvedl, že zákonodárce nemůže test proporcionality provést abstraktně tak, že autoritativně (tedy v rámci právního předpisu) určí, které z v kolizi stojících práv bude mít v konkrétním případě přednost.⁶¹ Základní práva vždy svědčí jednotlivcům a hledání limitů je tak vázáno na konkrétní případy. Zachování proporcionality v abstraktní poloze stále může vést k zásahu do práv konkrétních osob.⁶² Jakkoli se tedy věnujeme proporcionalitě blokování dezinformačních webů, nejedná se o kontext individuálního přezkumu prováděného Ústavním soudem. Naše analýza je od konkrétních jednotlivců, kterým by práva mohla svědčit, stále poměrně daleko. Jakékoli zobecňování poznatků plynoucích z tohoto textu musí tento limit vést v patrnosti a i my o to při naší analýze a při vyvozování závěrů usilujeme.

Při posuzování ústavnosti blokování dezinformačních webů v souvislosti s ruskou invazí na Ukrajinu je problematický hned první požadavek, kterým je zákonný základ. Zákonný základ má totiž pouze nařízení EU, kterým byl zakázán provoz *Sputniku* a jednotlivých jazykových mutací *Russia Today*. CZ.NIC i NIX.CZ zablokovaly přístup k dezinformačním webům na základě výzvy NCKO (a v případě CZ.NIC také na základě tvrzeného porušení pravidel registrace). Postup vlády a NCKO byl napaden několika žalobami proti nezákonnému zásahu⁶³ u Městského soudu v Praze.⁶⁴ Ten ale žádné ze žalob nevyhověl, protože dopis NCKO nevyhodnotil jako závazný pokyn, ale jako pouhé doporučení, které tak z povahy věci nemohlo představovat nezákonný zásah veřejné moci. Zároveň je nutné podotknout, že žalobcem nebyl ani v jednom z případů žádný z provozovatelů zablokovaných dezinformačních webů. Soudy se tak nezabývaly přímo omezením práva na svobodu projevu. Přestože se podle soudu nejedná o nezákonný zásah, není zde dle našeho názoru pro tuto formu blokování zákonný podklad, a tudíž se jedná o zásah do práva na svobodu projevu provozovatelů dotčených webů. Toto ostatně nepřímou uznal i CZ.NIC, který po třech měsících blokování dezinformačních webů ukončil a vyzval vládu k přijetí koncepčních opatření, která by šíření dezinformací zabránila.⁶⁵ Namísto je tak například přijetí zákona, který vymezí pravidla pro možnost blokování. Dezinformační weby není možné blokovat ani při vyhlášení nouzového stavu či stavu ohrožení státu, protože právo na svobodu projevu nepatří mezi práva, která mohou být při vyhlášení těchto stavů omezena. Jestliže jsou dezinformace součástí hybridního působení, které představuje nebezpečí pro zájmy České republiky, je třeba přijetí právních nástrojů, pomocí kterých bude toto nebezpečí možné adresovat.

I přes absenci zákonného základu v případě postupu v návaznosti na usnesení vlády a dopis NCKO zhodnotíme zákonnost i proporcionalitu i v těchto případech.

⁶¹ Viz náleze Ústavního soudu ze dne 17. 10. 2007, sp. zn. IV. ÚS 1378/16.

⁶² Viz WAGNEROVÁ, Eliška. Čl. 4 (Limity omezování základních práv). In: WAGNEROVÁ, Eliška – ŠIMÍČEK, Vojtěch – LANGÁŠEK, Tomáš – POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 131.

⁶³ Viz § 82 an. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

⁶⁴ Konkrétně jde o usnesení Městského soudu v Praze ze dne 24. 6. 2022, čj. 14 A 39/2022-14, a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 17. 1. 2023, čj. 11 A 25/2022-63. První z usnesení bylo již potvrzeno rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 9. 12. 2022, čj. 5 As 230/2022-66.

⁶⁵ Viz Sdružení CZ.NIC vyzvalo vládu ke koncepčnímu řešení problému dezinformačních domén. In: CZ.NIC. [online]. 12. 5. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.nic.cz/page/4317/sdruzeni-cznic-vyzvalo-vladu-ke-koncepcnimu-reseni-problemu-dezinformacnich-domen/>>.

Nařízení EU, kterým byl blokován *Sputnik a Russia Today*, ve své preambuli hovoří o hybridním působení spočívajícím v manipulaci se sdělovacími prostředky, ve zkreslování faktů s cílem destabilizace EU a jejích členských států a v propagandistické akci zaměřené na ospravedlnění konfliktu na Ukrajině. Obojí dle EU představuje přímou hrozbu pro veřejný pořádek a bezpečnost, jejichž ochrana tak je sledovaným legitimním cílem omezujícího opatření (blokování). Dopis NCKO označuje šíření nepravdivých a zavádějících informací v kyberprostoru za součást ruského hybridního působení proti zájmům České republiky. Legitimním cílem je tak i zde především veřejná a státní bezpečnost.

Pro posouzení legitimacy cíle je třeba zhodnotit, nakolik se přijatým opatřením podařilo zamezit šíření dezinformací. Dle PSSI se po zablokování dezinformačních webů snížil počet dezinformací, které se v kyberprostoru objevovaly. Provozovatelé se tak zaměřili na jiné platformy, na kterých svůj obsah mohli publikovat. Například *Sputnik CZ* se přesunul na Telegram,⁶⁶ kde byl sice jeho první účet zablokován, okamžitě se ale objevil pod novým jménem a ztracené odběratele rychle nabral zpět.⁶⁷ *Sputnik* i *Russia Today* pak bylo možné sledovat s využitím VPN, *Russia Today* omezující opatření dále obcházela pomocí vytváření zrcadlových webových stránek kopírujících podobu i zaměření původní stránky. Na počátku války tak dezinformační weby sloužily jako hlavní platformy, na kterých se dezinformace objevovaly, sociální média však jejich obsah sekundárně zesilovala.⁶⁸

Blokování přístupu k dezinformačním webům zde představuje menší míru zásahu do základních práv než některé alternativy, jako je například zrušení domény nebo výmaz obsahu. I návrh zákona o blokování dezinformačních webů, který vláda vrátila k přepracování, hovoří o tom, že by jakákoli budoucí omezení měla spočívat pouze v omezení přístupu k dezinformačnímu médiu.⁶⁹ Alternativami k blokování jsou také existující skutkové podstaty trestných činů, například šíření poplašné zprávy⁷⁰ (v současné době je za tento trestný čin zatím nepravomocně odsouzena výrazná postava dezinformační scény Jana Peterková⁷¹ a další výrazná postava, Ladislav Vrabel,⁷² je z něj obžalována), podněcování k nenávisti vůči skupině osob⁷³ a hanobení národa⁷⁴ (nedávno byli odsouzeni dezinformátoři Patrik Tušl a Tomáš Čermák⁷⁵) nebo pomluva.⁷⁶ Jejich použití při snaze omezit

⁶⁶ Viz ŠEFČÍKOVÁ, Kristýna. *From Anti-Vaccination to Kremlin's Proxy*, s. 36.

⁶⁷ Viz ŠLERKA, Josef. *Extremisté na Telegramu posilují. Včetně těch, co propagují invazi na Ukrajinu*.

⁶⁸ Viz SZICHERLE, Patrik – MOLNÁR, Csaba (eds). *The Russia-Ukraine War in Social Media: Inauthentic online behavior in the V4 concerning Russia's war against Ukraine* [online]. Prague Security Studies Institute, 2022 [cit. 2025-02-25], s. 25. Dostupné z: <https://www.pssi.cz/download/docs/9688_the-russia-ukraine-war-in-social-media.pdf>.

⁶⁹ Viz Znění aktuální podoby návrhu zákon o omezení šíření obsahu ohrožujícího národní bezpečnost online ze dne 27. září 2022, čj. MV-127463-7/OBP-2022. Dostupné z: <<https://www.mvcr.cz/clanek/poskytnuti-informace-zakon-dezinformace.aspx>>.

⁷⁰ Viz § 357 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁷¹ Viz Peterková dostala za šíření poplašné zprávy dvouletou podmínku. In: *seznamzpravy.cz* [online]. 27. 2. 2023 [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: <<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-peterkova-dostala-za-sireni-poplasne-zpravy-dvouletou-podminku-226665>>.

⁷² Viz Dezinformátor Vrabel míří před soud. Čelí podezření z šíření poplašné zprávy. In: *iRozhlas.cz* [online]. 31. 1. 2022 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ladislav-vrabel-dezinformace-soud_230131140_4_ako>.

⁷³ Viz § 356 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁷⁴ Viz § 355 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁷⁵ Viz rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 21. 12. 2022, sp. zn. 12 To 192/2022.

⁷⁶ Viz § 184 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

šíření dezinformací představujících hrozbu národní bezpečnosti je však limitováno tím, že se jedná o individuální a *ex post* postihy. Kvůli relativní anonymitě internetu je také pro orgány činné v trestním řízení nesnadné identifikovat šířitele dezinformací. Tak tomu bylo například v případě stránky *Pirátská pravda* šířící lživé prohlášení připisované poslankyni Olze Richterové.⁷⁷ Blokování dezinformačních webů představuje přísnější a účinnější nástroj sloužící k zamezení šíření dezinformací, než jaký v současné době nabízí trestní právo.

Právo na svobodu projevu je nezbytné pro existenci otevřené debaty, jenž je esenciální součástí demokratické společnosti. V současné době je však tato otevřenost zneužívána cizí mocí k hybridnímu působení s cílem ohrožit ústavnost a suverenitu České republiky. Proto je dle našeho názoru legitimní vytvořit nástroj, jehož prostřednictvím bude možné v krajních situacích právo na svobodu projevu omezit.

Závěr

V úvodu tohoto textu jsme vymezili tři výzkumné otázky, na které jsme za využití různých metod hledali odpověď.

Na první výzkumnou otázku ohledně mechanismů zvolených pro blokování dezinformačních webů je nutné odpovědět tak, že právně neproblematické bylo pouze blokování dezinformačních webů podle nařízení EU. V tomto případě došlo ke znepřístupnění webů provozovaných subjekty *Russia Today* a *Sputnik*. Jakkoli došlo nařízením k zásahu proti dezinformačním webům, nedošlo tím *stricto sensu* pro jejich dezinformační povahu, ale pro jejich navázanost na Ruskou federaci. Tyto subjekty totiž šíří válečnou propagandu, v níž je možné najít také dezinformace. Na druhé straně mechanismus blokování na základě usnesení vlády a dopisu NCKO zcela jistě neproběhl na zákonném základě. Vypadá to, že roli hrálo určité kolektivní vědomí potřebnosti tohoto kroku u všech zúčastněných. Vzhledem k opatrné formulaci na straně vlády České republiky a NCKO a k opatrné recepci a následnému zastavení blokování na straně CZ.NIC je také možné odhadnout, že si všichni zúčastnění byli vědomi právních nedostatků takového postupu.

Na druhou výzkumnou otázku, tedy proč došlo k zablokování dezinformačních webů v souvislosti s ruskou agresí, a nikoli s pandemií covidu-19, je pak nutné odpovědět, že existovaly relevantní rozdíly mezi těmito dvěma situacemi. Pandemie byla spojená se značnou mírou nejistoty na straně obyvatel i vlády. Podobně neměly dezinformace takový dopad na obyvatelstvo a tím na jeho ochotu dodržovat omezující opatření. Na druhé straně dezinformace šířené v souvislosti s ruskou agresí mají zcela očividného původce, kterému mají v konfliktu svědčit. Mají narušovat ukotvenost České republiky v prozápadních strukturách (EU, NATO). Znalost toho, komu dezinformace slouží, a také jejich větší dopad mohou být považovány za faktory, které přispěly k rozhodnutí o blokování dezinformačních webů.

Třetí výzkumná otázka pak hodnotila, zda je blokování dezinformačních webů legitimním nástrojem. Na základě výše uvedeného máme za to, že se o legitimní nástroj, který může projít testem proporcionality, jedná. V našem případě však postup vlády České

⁷⁷ Viz KUNDRA, Ondřej. Kdo chce zničit Pirátku Richterovou? Pohled do nitra jedné lživé kampaně. In: *Respekt* [online]. 9. 2. 2020 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <<https://www.respekt.cz/tydenik/2020/7/kdo-chce-znicit-piratku-richterovou>>.

republiky a NCKO zcela jistě nesplnil podmínky zákonnosti, a proto je nutné toto blokování dezinformačních webů vnímat jako příklad, který není vhodné následovat. Je zcela nepochybně žádoucí, aby došlo k vytvoření jasného právního rámce, podle kterého bude možné k blokování dezinformačních webů při krizových situacích přistupovat.

Celá problematika vyžaduje další pozornost a systematický přístup. Vlivové a hybridní operace cizí moci totiž představují riziko spojené s mediálním prostředím v jeho postmoderní podobě. Například Nejvyšší správní soud k tomu již uvedl, že nelze vyloučit, že by v kyberprostoru mohlo nastat extrémně hrubé porušení zákona, které by bylo důvodem k vyslovení neplatnosti prezidentských voleb.⁷⁸

⁷⁸ Viz bod 48 usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 21. února 2018, sp. zn. Vol. 59/2018.

Accessibility of Media Content: Blocking Disinformation Sites

Tina Mizerová (<https://orcid.org/0009-0000-6003-9562>) –

Jakub Harašta (<https://orcid.org/0000-0002-5722-0325>)

Abstract: The fundamental impact of radio, so characteristic of the first half of the 20th century, or television, which dominated the second half of the 20th century, is a thing of the past. Instead, the 21st century is characterised by the rise of digital technologies that confront the “traditional” media environment with numerous challenges. One important phenomenon is disinformation and disinformation media. Although they have been studied and observed for decades they have come to the attention of both the professional and lay public in the context of two significant recent societal challenges: the Covid-19 pandemic and the Russia-Ukraine war. While the impact of disinformation has been debated in the context of the former, there has been no blocking of it. In the latter case, however, the action was taken to suppress the availability of disinformation content. The ultimate aim of this article is to assess the constitutionality of blocking disinformation content in general terms, using the experience of the disinformation campaigns around Covid-19 and the Russia-Ukraine war as a case in point.

Keywords: disinformation, blocking, freedom of speech, Russian Federation, case study, proportionality